

ІНТЕГРАЛЬНИЙ ПОКАЗНИК СТУПЕНЯ РИЗИКУ РОЗВИТКУ ЦУКРОВОГО ДІАБЕТУ 2 ТИПУ У КОГОРТАХ МІСЬКИХ ТА СІЛЬСЬКИХ МЕШКАНЦІВ

Ільїна І. М., Кравчун Н. О., Гончарова О. А.¹, Козаков О. В., Місюра К. В.

ДУ «Інститут проблем ендокринної патології ім. В. Я. Данилевського НАМН України», м. Харків;

¹Харківська медична академія післядипломної освіти
org@tper.com.ua

Система профілактики цукрового діабету (ЦД) 2 типу, як і інших нозологічних одиниць групи хронічних неінфекційних захворювань, включає обов'язкові три складові діяльності, а саме: налагодження постійно діючого скринінгу хворих із асимптомним діабетом; визначення структури чинників ризику діабету у конкретному регіоні; виділення груп із високим сумарним ризиком розвитку діабету для проведення комплексу заходів, спрямованих на зниження ступеня ризику захворювання [1–4].

Обсяг організаційних заходів, в першу чергу і фінансування профілактичних програм, залежить від ряду факторів: скринінг — від чисельності населення віком 45 років і більше у конкретному регіоні; корекція чинників ризику — від їх структури.

Одержання такої інформації по кожному регіону є підґрунтям для формування адекватних регіональних програм первинної профілактики ЦД 2 типу [5, 6].

Запропонована ВООЗ шкала FINDRISK, як одна з програм для проведення скринінгу ЦД 2 типу, вигідно відрізняється від інших моделей оцінкою в балах не тільки наявності окремих чинників ризику, але й ступеня їх вираженості [7, 8]. Використання цієї шкали дає можливість за сумою різних чинників ризику в умовно здорової відносно діабету особи визначити ступінь ризику розвитку ЦД 2 типу, а в кожній когорті обстежених відокремити групи із різним ступенем такого ризику. Крім того, шкала FINDRISK дає можливість, шляхом розрахунку інтегрального показника ступеня ризику розвитку ЦД 2 типу для конкретного регіону і внеску в цей показник кожного з чинників ризику, диференціювати першочергові заходи у регіональних профілактичних програмах. Одержання такої інформації відносно контингентів міського та сільського населення Харківської області України і стало метою нашого дослідження.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

За матеріалами проведеного нами скринінгу чинників ризику ЦД 2 типу серед умовно здорового відносно діабету населення віком ≥ 45 років Золочівського сільського ($n = 1052$) та міського Дзержинського ($n = 535$) районів Харківської області за допомогою шкали FINDRISK визначили і порівняли структуру ступенів ризику розвитку ЦД 2 типу у мешканців означених ре-

гіонів, частоту виявлення кожного з чинників ризику, розраховували усереднений для кожного з обстежених контингентів ступінь ризику ЦД 2 типу та внесок кожного чинника у цей показник.

Статистичну обробку одержаних даних проведено з використанням t-критерія Стьюдента.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Серед умовно здорового відносно діабету населення віком 45 років і більше структура сумарних ризиків розвитку ЦД 2 типу протягом наступних 10 років суттєво різнилася у міського та сільського контингентів (табл. 1).

Питома вага поєднаної підгрупи із високим та дуже високим ризиком розвитку захворювання виявилась значуще більшою у міських мешканців, ніж у сільських, (36,1 проти 7,7 %, відповідно, $P < 0,001$). Цей факт має принципове значення, бо основні зусилля при проведенні профілактичних заходів мають бути спрямованими саме на групи високого ризику захворювання. Значні розбіжності в чисельності таких груп потребують і диференційованих підходів до витратної частини відповідних програм.

Аналіз частоти встановлення у міській та сільській когортах населення кожного з чинників ризику, включених до шкали FINDRISK, виявив значні розбіжності стосовно більшості з них (табл. 2).

Звертає на себе увагу, що обидві досліджені когорти статистично значуще не різнилися між собою за частотою надлишкової маси тіла та ожиріння. Водночас, у міських мешканців значуще частіше ($P < 0,001$) спостерігалось збільшення обводу талії, що є проявом абдомінального розподілу жирової тканини. Міські мешканці, на відміну від сільських, у своїй більшості (61,3 %) були фізично неактивні; 23,0 % з них регулярно не вживали фрукти та овочі, що додало їм негативних балів. Слід відзначи-

ти, що серед міських мешканців частіше виявлялась артеріальна гіпертензія, а також мали місце епізоди підвищення рівня глюкози крові ($P < 0,001$). Проте, ми не вважаємо за можливе остаточно оцінювати останній пункт, бо натепер населення України не охоплено на 100 % щорічним контролем глюкози крові. Звертає на себе увагу вірогідно вища частота у міського населення діабетичного сімейного анамнезу, що суттєво погіршує у них ступінь ризику розвитку ЦД, бо цей чинник ризику має високу оцінку в балах.

Наведені в табл. 2 дані були використані нами для визначення усередненого для конкретної популяційної когорти ступеня ризику розвитку ЦД 2 типу. Для цього було проведено розрахунки за кожним чинником ризику, включеним до шкали FINDRISK, за такою схемою (на прикладі обводу талії).

У 15,5 % від 535 обстежених міських мешканців показник обводу талії в когорті був у межах норми (у жінок < 80 ; у чоловіків < 94 см) (у 83 осіб); у сільських мешканців — у 341 із 1052 осіб (32,4 %), і це не додавало балів до загальної суми. Збільшення обводу талії до 80–88 см у жінок та до 94 — 102 см у чоловіків (що оцінено у 3 бали), спостерігалось у 151 особи з міської та 255 осіб — з сільської когорти. Обвід талії > 88 см для жінок та > 102 см для чоловіків мали 301 особа з міста та 456 мешканців сільської місцевості, що додало їм до загальної суми 4 бали. Всього за показником обводу талії загальна сума одержаних негативних балів склала:

Т а б л и ц я 1

Структура ступенів ризику цукрового діабету 2 типу у сільського та міського контингенту

Ступінь ризику ЦД 2 типу, бали	Питома вага, %		P
	міський контингент (n = 535)	сільський контингент (n = 1052)	
Низький (< 7)	7,7	34,8	< 0,001
Незначно підвищений (7–11)	32,7	43,9	< 0,001
Помірний (12–14)	23,6	13,6	< 0,001
Високий (15–20)	31,2	6,8	< 0,001
Дуже високий (> 20)	4,9	0,9	< 0,001

— у місті: $(83 \times 0) + (151 \times 3) + (301 \times 4) = 1669$ балів; в середньому на одного представника міської когорти це склало $(1669 : 535) = 3,1$ бали;

— у сільській місцевості: $(341 \times 0) + (255 \times 3) + (456 \times 4) = 2589$ балів; в середньому на одного представника сільської когорти — $(2589 : 1052) = 2,5$ бали.

Тобто, для міського населення внесок показника обводу талії у сумарний ризик розвитку ЦД 2 типу є більш вагомим, ніж для сільського населення (3,1 проти 2,5 балів).

Результати таких розрахунків за представленим алгоритмом відносно кожного чинника ризику надано в табл. 3.

Одержані дані свідчать, що для когорти міського населення притаманний більш високий ступінь ризику розвитку ЦД 2 типу, а саме — помірний, який відповідає сумі балів у межах 12–14 і свідчить про можливість розвитку ЦД в одному випадку з шести. Аналогічний показник контингенту сільських мешканців становить 7,4 бали, що

відповідає незначному підвищенню ризику розвитку ЦД, який можливий в одному випадку з 25-ти. Аналіз внеску чинників ризику у цей усереднений показник виявив, що у дослідженого міського контингенту більш високими балами оцінено вік хворих (що можна, на нашу думку, вважати випадковим фактом); збільшення обводу талії (при однаковій оцінці ІМТ), що свідчить про більшу частоту в них абдомінального розподілу жирової тканини; недостатню фізичну активність та недостатнє вживання рослинної їжі; частіше їм призначалась антигіпертензивна терапія та значно частіше вони мали родичів із ЦД.

Реальними шляхами зниження негативного прогнозу розвитку ЦД у міських мешканців, виходячи з представлених у табл. 3 даних, слід вважати зусилля, спрямовані на зменшення обводу талії, у тому числі за рахунок збільшення фізичної активності і збалансованого харчування. Якщо за цими показниками вони зможуть досягти по-

Т а б л и ц я 2

Частота чинників ризику розвитку цукрового діабету 2 типу, включених до шкали FINDRISK, у когортах міського та сільського населення

Чинник ризику	Оцінка в балах	Місто (n = 535), %	Село (n = 1052), %	P
Вік, роки:				
45–54	2	24,3	49,7	< 0,001
55–64	3	27,1	21,6	—
понад 64	4	48,6	28,7	< 0,001
Індекс маси тіла, кг/м ² :				
< 25	0	24,3	25,3	—
≥ 25 та < 30	1	43,2	40,5	—
≥ 30	3	32,5	34,2	—
Обвід талії, см:				
ж: < 80; ч: < 94	0	15,5	32,4	< 0,001
ж: ≥ 80 та ≤ 88; ч: ≥ 94 та ≤ 102	3	28,2	24,2	
ж: > 88; ч: > 102	4	56,3	43,4	< 0,001
Фізично неактивні	2	61,3	0	< 0,001
Регулярно не вживають фрукти та овочі	1	23,0	0	< 0,001
Вживають регулярно антигіпертензивні засоби	2	58,5	31,5	< 0,001
Підвищувався будь-коли рівень глюкози > 6,1 ммоль/л	5	27,9	18,7	< 0,001
Є родичі другої лінії з ЦД	3	4,3	0,5	< 0,001
Є найближчі родичі з ЦД	5	21,7	4,0	< 0,001

П р и м і т к а. ж — жінки, ч — чоловіки.

Внесок кожного чинника ризику цукрового діабету 2 типу (бали) у сумарний, усереднений для міської та сільської популяції, ступінь ризику розвитку діабету

Чинник ризику	Усереднена оцінка, бали	
	міський контингент (n = 535)	сільський контингент (n = 1052)
Вік	3,2	1,8
Індекс маси тіла	1,4	1,4
Обвід талії	3,1	2,5
Низька фізична активність	1,2	0
Регулярне вживання фруктів та овочів	0,2	0
Регулярне вживання антигіпертензивних засобів	1,2	0,6
Підвищення будь-коли рівня глюкози > 6,1 ммоль/л	1,4	0,9
Наявність родичів із ЦД	1,2	0,2
Усього	12,9	7,4

казників сільських мешканців, то для них сумарний ризик розвитку ЦД знизиться на 0,6 балів за рахунок зменшення ОТ до 2,5; на 1,2 бали — при збільшенні фізичної активності та на 0,2 бали — за умов корекції дієти. В цілому сумарний показник балів

знизиться на 2 бали і досягне 10,9 (замість 12,9), що буде відповідати незначному підвищенню ризику розвитку ЦД 2 типу (при показнику 7–11 балів розвиток ЦД можливий в одному випадку з 25-ти).

ВИСНОВКИ

1. Серед населення Харківської області віком 45 років і більше питома вага осіб із високим сумарним ризиком розвитку цукрового діабету 2 типу є значуще більшою у міського контингенту порівняно із сільським.
2. Сумарний усереднений ступінь ризику цукрового діабету у міського контингенту за сумою балів відповідає помірно-
3. Доступними шляхами зниження ступеня ризику цукрового діабету у міського населення є зменшення обводу талії, збільшення фізичної активності і збагачення дієти овочами та фруктами.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES)

1. Il'ina IM, Gavva AV, Kazakov AV. *Probl Endokr Patol* 2007; 1: 33-38.
2. Kravchun NA, Kazakov AV, Karachentsev YuI, et al. *Kharkiv, Novoe slovo*, 2010: 256 p.
3. Pan'kiv VI. *Vashe Zdorov'ya* 2004; 20:8.
4. Man'kovs'kyj BM, Larin OS. *Klin Endokrynologiya Endokr Hirurgiya* 2007; 1(18):42-47.
5. Lyhonosov PN. *Suchasni napryamky rozvytku endokrynologiyi (Treti Danylevs'ki chytannya): materialy naukovopraktychnoyi konferentsiyi, Kharkiv, 2003:128.*
6. Trusov VV, Marizin SA, Shmykova NE, Aksenov KV. *Probl Endokrynologii* 2004; 50(3):10-12.
7. Lindstrom J, Tuomilehto J. *Diabetes Care* 2003; 26(3):725-31.
8. Korkushko OV, Shatylo VB, Chyzhova VP. *Ukrayins'ka shkola endokrynologiyi: materialy 56 nauk.-prakt. konf, Kharkiv, 2012:96-117.*

ІНТЕГРАЛЬНИЙ ПОКАЗНИК СТУПЕНЯ РИЗИКУ РОЗВИТКУ ЦУКРОВОГО ДІАБЕТУ 2 ТИПУ У КОГОРТАХ МІСЬКИХ ТА СІЛЬСЬКИХ МЕШКАНЦІВ

Ільїна І. М., Кравчун Н. О., Гончарова О. А.¹, Козаков О. В., Місюра К. В.

ДУ «Інститут проблем ендокринної патології ім. В. Я. Данилевського НАМН України», м. Харків;

¹Харківська медична академія післядипломної освіти
org@iper.com.ua

За матеріалами скринінгу асимптомного цукрового діабету 2 типу та чинників його ризику, включених ВООЗ до шкали FINDRISK, серед населення Золочівського сільського (n = 1052) та міського Дзержинського (n = 535) районів Харківської області віком 45 років і більше встановлено, що чисельність осіб із сумарним високим і дуже високим ризиком розвитку цукрового діабету 2 типу в найближчі 10 років серед міського населення є значно вищою, ніж у сільського (36,1 проти 7,7%). Усереднений показник ступеня ризику діабету у мешканців міста (12,9 балів) відповідає помірному ризику за шкалою FINDRISK (можливість розвитку цукрового діабету в одному випадку з шести), а в сільських мешканців (7,4 бали) — незначно підвищеному (можливість розвитку діабету в одному випадку з 25-ти).

Ключові слова: цукровий діабет 2 типу, чинники ризику, міське та сільське населення.

ИНТЕГРАЛЬНЫЙ ПОКАЗАТЕЛЬ СТЕПЕНИ РИСКА РАЗВИТИЯ САХАРНОГО ДИАБЕТА 2 ТИПА В КОГОРТАХ ГОРОДСКИХ И СЕЛЬСКИХ ЖИТЕЛЕЙ

Ільїна І. М., Кравчун Н. О., Гончарова О. А.¹, Козаков О. В., Місюра К. В.

ГУ «Институт проблем эндокринной патологии им. В. Я. Данилевского НАМН Украины»,
г. Харьков;

¹Харьковская медицинская академия последипломного образования
org@iper.com.ua

По материалам скрининга асимптомного сахарного диабета 2 типа и факторов его риска, включенных ВОЗ в шкалу FINDRISK, среди населения Золочевского сельского (n = 1052) и городского Дзержинского (n = 535) районов Харьковской области в возрасте 45 и больше лет установлено, что численность лиц с суммарным высоким и очень высоким риском развития сахарного диабета 2 типа в ближайшие 10 лет у городского контингента значительно выше, чем у сельского (36,1 против 7,7%). Усредненный показатель степени риска развития диабета у жителей города (12,9 баллов), в соответствии со шкалой FINDRISK, соответствует умеренному риску, а у сельских жителей (7,4 балла) — незначительно повышенному.

Ключевые слова: сахарный диабет 2 типа, факторы риска, городское и сельское население.

INTEGRAL INDEX OF THE RISK OF TYPE 2 DIABETES MELLITUS DEVELOPMENT IN A COHORT OF URBAN AND RURAL HABITANTS

I. M. Ilyina, N. O. Kravchun, O. A. Goncharova¹, O. V. Kozakov, K. V. Misyura

SI «V. Danilevsky Institute of Endocrine Pathology Problems of the NAMS of Ukraine», Kharkiv;

¹Kharkiv Postgraduate Medical Academy
org@iper.com.ua

On materials screening asymptomatic type 2 diabetes and its risk factors by using scale FINDRISK, population Zolochivsky rural (n = 1052) and the Dzerzhinsky urban (n = 535) districts of Kharkiv region at the age of 45 and more years found that the number of people with a combined high and very high risk of developing type 2 diabetes in the next 10 years the urban contingent is much higher than the rural (36.1 vs. 7.7%). Averaged index of risk of diabetes in urban habitants (12.9 points), in accordance with the scale FINDRISK corresponds to moderate risk, and the rural habitants (7.4 points) is slightly increased.

Key words: type 2 diabetes mellitus, risk factors, urban and rural habitants.